

Předmluva

[in: *Filosofie a víra*, 1999]

Významný protestantský theolog jednou v přednášce zdůraznil,¹ jak naléhavá je otázka možnosti se dorozumět, když jde o víru. Poukázal na rozpory, které jsou v cestě takovému dorozumění: rozpor mezi vírou a vírou, mezi vírou a nevěrou, a mezi vírou zdánlivou a skutečnou.

Ještě výrazněji se vyjádřil jeden žák Heideggerův, právě začínající působit na nově založené katedře filosofie na theologické fakultě v Heidelbergu, když se v přednáškách o „víře a vědění“ řečnický tázal,² jak nejlépe postupovat, chceme-li dnes neznámé úvahy ducha, jež pojmenování víra a vědění spíše zastírají než označují, přivést k slovu tak, abychom jejich řeči také porozuměli. A potom sám dodal: zřejmě se budeme muset pokusit několika základním slovům této řeči naučit docela nově. Dokud se nám to nezdaří, všechno povídání o víře a vědění zůstane, jak ukazuje zkušenost, vězet v nesmyslném opakování nepochopených, plechově znějících formulí ze sedimentu evropských duchovních dějin. Oba zmínění autoři mi potvrdili to, co jsem tušil a cítil od studentských let a co jakousi mocnou gravitací trvale přitahovalo mou vnímavou pozornost. Odedávna (přínejmenším od doby dospívání) jsem se cítil vždy znovu zraňován rozporem mezi jedním evangeliem a nevraživostí různých konfesí. Dvojí hlavní schizma, západo-východní a protestantsko-římskokatolické, se mi stále více jevilo jako skandál, a to ani ne pro rozdílnost pojetí, ale pro zarputilost, s jakou všechna jiná pojetí byla každou stranou zavržována a neurvale pronásledována. Od konce padesátých let jsem začal zjišťovat, že skutečná hranice rozdělení mezi křesťany nesouhlasí s rozdílem konfesí, ale že vede napříč konfesemi, a bohužel také a vlastně hlavně napříč vědomím a životem jednotlivců. Má zkušenost mi říkala, že si s některými katolíky rozumím lépe a víc do hloubky než s některými evangelíky. To mne inspirovalo k sledování myšlenky, že pro skutečnou víru je základně důležité něco jiného než slovní vyjádření, tj. než dogmatické formule, které si ostatně může osvojit každý i bez víry. Začal jsem zkoumat, jak by bylo možné myšlenkovou prací vyhledat a vyjasnit toto důležitější, aniž by to muselo vést k podcenění přesného theologického, dogmatického myšlení (neboť co není primární a fundamentální, nemusí ještě být zbytečné).

Tak jsem dospěl k dalšímu v dosavadních dějinách významnému rozporu, který ovšem nemusí nutně být i nadále rozporem, ba z kterého by dokonce měla být každá rozpornost pozorně a pečlivě odklizená a odstraňována. Jde spíše jen o přesné rozlišování mezi skutečnou, živou vírou, na které všechno závisí, a mezi jejím vyslovením, výkladem, závislým vždycky taky na okolnostech, na době, na způsobu myšlení, na jazyce atd. , a ovšem i na připravenosti, způsobivosti toho, kdo se o takové vyjádření a o takový výklad pokouší. Byl jsem rád, když jsem se v literatuře setkal také s theology, kteří svou vlastní disciplínu chápali jako reflexi víry, a začal jsem sám toho termínu užívat. Odtud také pochází otázka, zda je možná filosofická reflexe víry vedle reflexe theologické. To ovšem zase záleží na tom, jak pochopíme vztah mezi filosofií a theologií. Problémem se tak stává nejen pojetí víry, ale také pojetí filosofie a pojetí theologie. Od té doby, co theologie přestala být filosofickou disciplínou (jak tomu bylo u Aristotela), a od té doby, co filosofie už nemůže být chápána jako vysoko sice postavená, ale přece jenom ve vztahu k theologii disciplína služebná (jako tomu bylo ve středověku a dodnes je třeba v tomismu), stává se také vztah těchto dvou disciplín velkým problémem. Už dávno je pryč doba, kdy se filosof mohl holedbat svým nezájmem a dokonce

¹ Viz G. Ebeling, *Co znamená věřit?*, in: *Křesťanství dnes*, uspoř. J. Němec, Praha 1969, str. 11.

² Viz G. Picht, *Glauben und Wissen*, Stuttgart 1991, str. 27.

zavrhováním theologické literatury. Filosofie se v posledních dobách musela od theologie mnohému přiučit, i když to pak musela nějak upravit a přizpůsobit svým potřebám (tak tomu bylo třeba s hermeneutikou). Myšlenka filosofické reflexe víry je tedy nanejvýš legitimní záležitostí, i když konstrukce jakési „filosofické víry“ asi není tou nejlepší perspektivou (protože pokus „založit“ víru filosoficky není o nic lepší než pokusy „založit“ ji theologicky, dogmaticky).

Sebrané texty, pocházející z doby o dost delší, než třetina století, nemohou nikterak předstírat, že uvedené problémy vyřešily. Nepředstavují však jen vedlejší produkty jednoho života, poznamenaného filosofováním, jak alespoň doufám. Skutečná filosofie totiž nemůže být nikdy uložena do textů, jak věděl již Platón, ale zůstává vždy za nimi a otvírá se pouze těm, kdo jsou připraveni jít svou vlastní cestou. Ta však nikdy nemůže začínat na zelené louce, a nikdy se neobejde bez navazování na mnohé z toho, co už bylo vykonáno. Ve filosofii jsou však nejdůležitější otevřené a zejména aktuální, žhavé problémy (a smysl pro ně). Dokončená řešení jsou jen suché kosti; jsou dobrá jen pro trénink našich dovedností je znovu obdařit masem, a snad je i oživit. To musíme dělat zejména v případech, kdy šlo o zvláště důležité omyly. Jinak totiž zůstáváme v nebezpečí, že se jich budeme zbytečně dopouštět znovu.